

morejo pokazati vladarja, ki bi se bil za to potegoval, da bi se vsi jegovi narodi Slovaki, Rumuni, Rusini, Srbi, Hrvati, Slovenci in Nemci bodi si s dobra ali s huda pomadjarili, celo o kralju Matiju Korvinu bi se to ne dalo dokazati. Ravno tako so bili tudi stanovni ogerski dolgo časa dalje vseh takih krivičnih prizadetev. Vsaj še ni davno tega, kar so ogerski velikaši in posestniki ljudstvo na svojih imanjih in grajščinah brez vse krivice in naj manjšega nasilstva pri svojem jeziku puščali, ki je bil večidel tudi jim materinski jezik in kterega so sami dobro znali in znati morali, ako so se hoteli z svojimi podložniki, med kterimi so živeli, razgovarjati. Ne bilo bi težko naštetih nekoliko plemenitnih rodov in na Slovaškem, v kterih se je splošni spisovni jezik česki že marljivo gojil, ko še na Českem in Moravskem ni imel pristopa v palačah.

Še le v minolem stoletju in sicer posebno h koncu se je začelo javiti čim dalje tim silneje prizadevanje Madjarov, da bi njihov jezik na izgubo ostalih narodnosti postal gospodujoči jezik v celi kroni ogerski. Od te dobe še ni minolo 100 let in glej! kaj je zdaj ta reč na Ogerskem. Ako bi dedi pokolenja sedajnega iz grobov povstali, gotovo bi se čudili, kaj se je v času primerno tako kratkem na Ogerskem pomadjarilo. Noter do leta 1848 je to šlo neprenehoma hitrih korakov naprej. Po prekuciji l. 1849 je nastopil desetletni prestanek, od te dobe pa, od ktere je jenjal Bachov absolutizem, je popolnoma vrh doseglo napenjanje onih, kteri se niti krivice niti nasilstva ogibljejo in ki hočejo napraviti deželo madjarsko. V crkvi, v šolah, v uradih z jedno besedo povsodi v javnem življenju ima gospodovati jezik madjarski. Ali je to pravično? Kam to pelje?

Mi nismo neprijatelji nobenega naroda in tedaj tudi ne madjarskega, naopak mi ljubimo ta narod, kterega dobre strani visoko čislamo. Kdo bi Madjara ne častil zavolj njegove dobrosrčnosti, ravnega značaja in poštenosti? Komu bi se ne dopadala krepka in junaška duša jegova? Kdo bi ne povzdigoval Madjara zavolj njegove goreče ljubezni do domovine in naroda, kterim žrtvovati vse in celo življenje je vedno pripravljen? In vendar bi državniški voditelji in načelniki ravno tega naroda v svojem sedajnem prizadevanju in počinjnanju si imeli odgovoriti na dvoje vprašanj, kteri smo gori postavili, namreč prvič ali delajo pravično in drugič ali delajo res lastnemu narodu na korist.

O pravičnosti ne more biti daljšega razpravljanja, ako se držimo načela; "čegar nočeš, da bi tebi bilo storjeno, tudi sam drugim ne delaj in kar je drago tebi, tudi drugim ne jemlji."

Kar se tiče drugega vprašanja se nam vrivajo tele misli. Sicer je resnica, da je sebičnost vrojena vsakemu narodu in vsakemu posameznemu človeku. Vsak bi si želel svoj narod naj mnogobrojniši, naj močnejši. Ni čuda tedaj, da imajo tudi Madjari željo, da bi njihov narod stopil v vrsto onih narodov, kteri imajo določivni glas vsaj v zadevah evropskih. Narod, ki šteje le nekoliko 5.000.000 duš morda še ne kakor Madjari, mora pri tem ostati, da se vdeležuje le tega, kar je pristopnega manjšim narodom. Ali Madjari v svoji še nekoliko vzhodni domišljiji sanjajo o ogromnem Magyar-orszagu, ktero bode v vzhodni Evropi določivno beseda imelo ali po našem zvoncec nosilo, in, ker vidijo slabo število svoje si ne vedo drugega sveta, da bi močnejši postali, kakor pomadjarjevati vse druge narodnosti za sedaj vsaj na Ogerskem, Sedmograškem itd. in to tim več, ker je znano, da se izvirno njihovo plemo ravno ne odlikuje, bodi si iz tega ali onega vzroka, po posebni plodovitosti in se toraj tudi jako po malem množi.

To prizadevanje voditeljev madjarskih v mislih ima je boče vsak lahko razumel, zakaj se tako napenjajo, da bi ko naj prej cela njihova domovina le z samimi Madjari obljudjena bila. Pe vendar se zastonj napenjajo in stopaje tako naprej brez vsega obzira padejo lahko sami v nesrečo. Če razumejo resnico, da se ima in mora narod kakor posamezen človek le po svojih močih obnašati, si morejo gotovo z drugimi narodi vred na Ogerskem in poleg njih postaviti dobro bodočnost, nad njimi pa nikdar. Morda si Madjari, Srbe, Hrvate in druge ogerske Slovane pomadjarjajoči vedo sveta. Ali že tudi Rumuni, drugi napotek vzdigujo mogočno svojo glavo. Zato je prva dolžnost Madjarov in lastna njihova korist, da se opustivši dosedajne napore na škodo drugih narodnosti prijateljsko in bratovsko, kakor je indi bivalo, spravijo z svojimi deželani drugih plemen svoje sicer goječi pa tudi ostalim, kar je njihovega, vošeči in puščajoči. Dru-

gače sami za sebe bič pleto, kajti o velikem kraljevstvu madjarskem ne more biti govora, ampak sami Madjari morejo propasti v valove ogromnega morja, ktero so sami z svojo ošabnostjo in svojevoljnostjo razburkali.

Tega narodu madjarskemu nikakor ne želimo, zato bi se jihovi voditelji imeli ztreznosti in zavesti, da narod svoj vodijo po nevarnih potih.

Zgodovinski spominki za prosto slovensko ljudstvo.

III.

Mala Svetina.

Spisal

Davorin Trstenjak.

Na lepem griču nad železno cesto, ktera drži skoz Poničko, Sentjur v Celje v šentvidski fari stoji zala cerkva, ktereje ljudstvo pravi: mala Svetina, ali tudi: mati božja na Zaveršji. Ljudstvo pripoveda, da so jo hajdje (pagani) zidali. Prednja stran (svetišče) je v čistem starem gotičkem slogu (podobi) zidana, rebra imajo starogotička znamenja (grbe) in zunajni stebri so kaj zanemivi za tiste, kteri se pečajo z znanostjo starih cirkvenih staveb. Kamen z gotičkimi črkami ima napis: Anno Domini Millesimo quinto Mariae beatae Virgini, po slovenskem: Leta Gospodovega 1005 v čast častitljive Divice Marie. Tako je cerkva 862 let stara, stareja ko konjiška, ali Zajekloster. *) Doslej ni še nje nobeden zgodovinpisec omenil, in si njene podobe posnel. Vtegne ta zgodovinska črtica marsikterega prijatelja starih cirkvenih staveb tje privabiti. Leta 1005 je vladal cesar Henrik (Arih) II., kteri je Salcburškemu škofijstvu poklonil imanje (praedium, pronja) Admunta v gornjem Štajeru.

Še nekej o realnih šolah.

(Konec.)

Misel o realnih učiliščih ni nova, in spada naj manj v 16. stoletje nazaj. Kakor se je v srednjem veku vse okoli latinskega in tudi okoli grškega jezika vrtilo, povestnica in zemljepis pa se samo po imenu predavala, so se pozneje na Nemškem v nekih gimnazijah posebni realni razredi delali, kder so učenci, želeči se popolnoma za praktično življenje izobraziti od nauka klasičnih jezikov oproščeni bili, in se zato realnih predmetov obširneje učiti morali, tako se je v novejših časih o drugi osnovi šolski borilo, in v totem duhu so se gimnazije premenile, in to spet prvo na Nemškem, kder se je v gimnazijah, na novem temelju osnovanih, tudi povestnici, zemljepisu, prirodoslovnim predmetom, risanju zasluženo mesto dalo. Kakor k vsemu, je tudi k temu Avstrija prisiljena bila, in trebalo je potresa 48. leta, da premeni svoje gimnazije na že 40 let stari osnovi pruski. Ali pravi začetek važnosti in dobe posebnih realnih učilišč je francoski prevrat na koncu pretečenega stoletja, kder so se na temelju novih načel novi odnošaji društvenega življenja osnovali, kder je svet dosedajnega idealizovanja potisnjen očevidno na polje realnega življenja. Dalje se to da pripisati silnemu napredku in razvitku realnih znanosti: procveta je tehnologija in ž njo obrtnika in kupčija. Na temelju socijalnih načel je svoboda politična, na toti osnovi samostalnost narodov, in iz nje sledi velika ideja narodnosti. Ponosen na svojo narodno moč, hoče vsaki narod drugega prekosit; v sled tega ni zadovoljen samo z umno prevago, potrebuje še materijalne moči: vsaki narod tedaj hoče, da si povzdigne narodno gospodarstvo; k temu pa so realne šole, kder se za prihodnjega državljana v zgori navedenih realnih znanostih, kakor v naj bogatejših izviri narodnega gospodarstva podučevajo ne ovrgljivo potrebni pogoj.

Tirjajo tedaj in snovajo drugi in srečnejši narodi tako množino realnih šol, kder se mladež deloma neposredno za praktično življenje izobražuje, deloma za višje tehniška učilišča pripravlja; iz tega pa mora slediti, in prepriča nas vsakdanja skušnjava, da so narodi, zaostavši glede ovih zavodov, zaostali tudi v materijalnem stanju za drugimi narodi.

Ako pa pogledamo na zemljepisni, klimatični in prirodopisni položaj naše slovenske zemlje, boče vsaki se prepričal,

*) Zajekloster je ustanovil štajerski markgrof Ottokar leta 1151.